

УДК [371.315:373.0]

Буднік С.В.

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки

Використання інтерактивних методів навчання у гуртковій роботі

У статті аналізуються підходи вчених до формулювання поняття «інтерактивне навчання», подається власне його трактування, обґрунтовані методи інтерактивного навчання, які сприяють ефективному розвитку активності й комунікативності вихованців у ході занять гуртка «Юний акваріуміст». У статті наголошується, що найбільш ефективними на заняттях гуртка «Юний акваріуміст» виявилися такі інтерактивні методи як мозковий штурм, дискусія, метод «прес», акваріум, активізуюча вікторина робота в парах або групах, знайди помилку тощо.

Ключові слова: інтеракція, інтерактивне навчання, інтерактивні методи, акваріум, дискусія, метод «прес».

Будник С.В. Использование интерактивных методов обучения в кружковой работе. В статье анализируются подходы ученых к формулировке понятия «интерактивное обучение», подается собственное его определение, обоснованные методы интерактивного обучения, которые способствуют эффективному развитию активности и коммуникативности воспитанников в ходе занятий кружка «Юный аквариумист». В статье отмечается, что наиболее эффективными на занятиях кружка «Юный аквариумист» оказались такие интерактивные методы как мозговой штурм, дискуссия, метод пресс, аквариум, активизирующая викторина, работа в парах или группах, найди ошибку т.п.

Ключевые слова: интеракция, интерактивное обучение, интерактивные методы, аквариум, дискуссия, метод «пресс» .

Budnik S. V. Using interactive teaching methods in the circle work. In the article the scientific approaches to definition "interactive teaching" are analyzed, its interpretation is given, interactive teaching methods contributing to

effective development of the pupils' communicative activity at the hobby group "Young aquarist" studies are based. It is noted in the article that the most effective interactive methods at the hobby group "Young aquarist" studies proved to be brainstorming, discussion, press method, aquarium, activating quiz work in pairs or groups, finding the mistake ones and so on.

Key words: interaction, interactive teaching, interactive methods, aquarium, discussion, press method.

Постановка наукової проблеми та її значення. Зміна пріоритетів у сучасній освіті спричинила перехід до педагогіки партнерства, співробітництва, співтворчості. Тому мета сучасної позакласної освіти – сформувати особистість, здатну отримувати глибокі знання й навички, самореалізуватися, саморозвиватися і самостійно приймати морально відповідальні життєві рішення в умовах мінливого світу. Ефективній реалізації такої мети сприятиме застосування інтерактивного навчання, яке передбачає поєднання практичної реалізації знань, умінь, навичок, досвіду і культури особистості, в наш час є надзвичайно актуальним.

Метою нашої статті є аналіз підходів учених до трактування поняття «інтерактивне навчання» та визначення інтерактивних методів навчання, які сприяють ефективному проведенню заняття гуртка «Юний акваріуміст».

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Інтерактивне навчання не є зовсім новим, подібні підходи були дуже поширеними в 20-х роках ХХ століття в радянській педагогіці як форми лабораторного та бригадного навчання; робота в парах змінного складу, виробничі та трудові екскурсії [3, с. 36.].

Розробці теорії та практики використання інноваційних навчальних технологій присвячені роботи І. Дичківської, В. Стрельнікова, Д. Чернілевського. Теоретичні та практичні розробки інтерактивних технологій навчання знаходимо у доробках В. Гузеєва, А.Гіна, М.Комлеєва, О. Пометун, Л. Пироженко, А. Фасолі та ін. Проте, проблема використання інтерактивних

методів навчання у гуртковій роботі у працях вчених не знайшла свого повного відображення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін “інтерактивний” (“interact”, де “inter” означає “взаємний” та “act” – “діяти”) в перекладі з англійської означає “взаємодіючий” [6].

М. Комлев інтеракцію визначає як: «...1) взаємодію, взаємовплив людей чи груп; 2) поняття, яке базується на концепції американського психолога Дж. Міда, і означає безпосередню міжособистісну комунікацію («обмін символами»), найважливішою особливістю якої визнано здатність людини «входити в роль іншої людини», уявляти (відчувати), як її сприймає партнер у спілкуванні (група)» [3, с. 201].

О. Пометун інтеракцію розглядає як здатність взаємодіяти або знаходитись у режимі бесіди, діалогу з чимось (наприклад, комп’ютером) або кимось (людиною); навчання в дії [5, с. 17]. І. Штерн визначену дефініцію відносить до категорій теорії діалогу: «Інтеракція – позначення фіксованої послідовності ілюквативно зв’язаних мовленнєвих актів» [5, с. 17].

Отже, терміни «інтеракція / interaction», «співробітництво / cooperation», «комунікація / communication» є окремими проявами цілісної ідеї педагогічної взаємодії. Інтеракція може виявлятися у вигляді співробітництва, коли обома сторонами досягається взаємна згода й солідарність у розумінні цілей спільної діяльності та шляхів її досягнення; виявляється через реалізацію інтерактивних методів навчання [7].

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що на сьогодні немає однотайності у підходах педагогів щодо трактування поняття “інтерактивне навчання”. Більшість дослідників визначають його як діалогове навчання. Отож, виходячи з такого тлумачення можемо зауважити, що інтерактивне навчання – це перш за все діалог, у ході якого здійснюється взаємодія педагога та учня.

О.Пометун та Л.Пироженко наголошують, що сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учасників (співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці) [5, с. 7].

І.Підласий інтерактивне навчання розглядає як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності учнів, яка має за мету створити конкретні умови навчання, за яких кожен школяр відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність тощо [4, с. 9]. Яке навчання у спілкуванні, що зберігає кінцеву мету і основний зміст навчального процесу, але видозмінює форми з транслуючих на діалогові, які базуються на взаєморозумінні і взаємодії визначає інтерактивне навчання В.Крамаренко [2, с. 80].

Р.Реванс характеризує інтерактивне навчання як „навчання дією”, наголошуючи на активно-пошуковому характері такої дії. Д.Джонсон ставить акцент на груповій, кооперативній формі організації навчального процесу, підкреслюючи проблемний характер, називаючи інтерактивне навчання навчанням у співробітництві. Тієї ж думки дотримується і Ю.Кулюткін [8]. Дж.Майерс паралельно з кооперативним навчанням, визначає також „спільні форми навчання”. Він стверджує, що „спільне” навчання є філософською основою інтерактивного навчання, а кооперативне навчання – це структурний склад інтерактивності. Навчання у співробітництві передбачає дещо більшого керівництва з боку вчителя, а „спільне” навчання зорієнтоване на більшу відповідальність із боку учня, що стимулює розвиток його самостійності [3].

Щодо класифікації інтерактивних технологій, то її ґрунтовно подають у своїх дослідженнях О.Пометун, Л. Пироженко [5] (див. рис. 1):

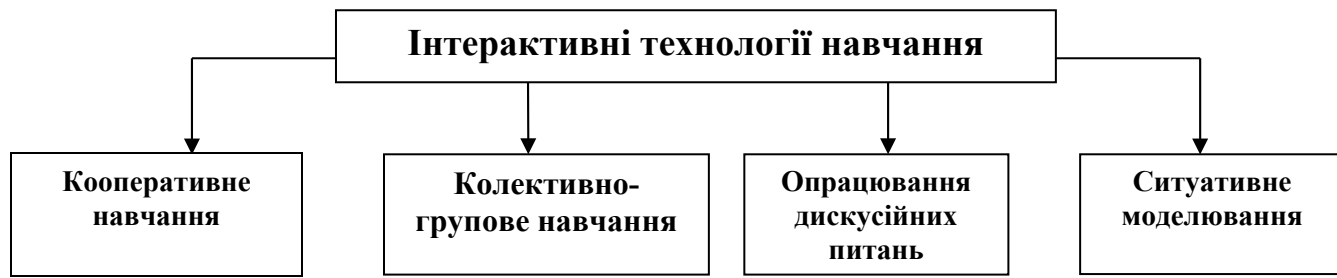

Рис.1. Класифікація інтерактивних технологій навчання

Зауважимо, що подана класифікація розроблялася відповідно до навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

Аналізуючи погляди вчених [2; 3; 5], ми визначили наступні характеристики інтерактивного навчання, серед яких: максимальне залученням тих, хто навчається у процесі навчання за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів, у співнавчанні, взаємонавчанні (колективне, групове, навчання у співпраці); відчуття успіху кожним учасником педагогічної взаємодії; рефлексії процесу навчання; сумісна діяльність за умов повноправного спілкування в процесі цієї діяльності; поглиблена робота з досвідом учасників педагогічної взаємодії.

Отже, на основі аналізу поглядів учених, ми під інтерактивним навчанням будемо розуміти групову форму організації цілеспрямованої взаємодії суб'єктів навчальної діяльності, у ході якої здійснюється постійна, активна співпраця. Тоді, інтерактивні методи ми визначаємо як способи цілеспрямованої двосторонньої взаємодії суб'єктів гурткового заняття, які сприяють активній співпраці її учасників з метою оволодіння знаннями, уміннями й навичками.

Найбільш цікавими та використовуваними нами у гуртковій роботі виявилися наступні інтерактивні методи: мозковий штурм, дискусія, криголам, метод «прес», капелюх скарг і пропозицій, капелюшна дискусія «за» і «проти», акваріум, аукціон ідей, активізуюча вікторина, точка опори, метод спроб і помилок, експрес-тест, робота в парах або групах, знайди помилку тощо.

Зазвичай заняття гуртка «Юний акваріуміст» ми проводимо в інтерактивній формі, передбачаючи наявність таких структурних компонентів: а) мотивація – фокусування уваги гуртківців на проблемі заняття, стимулювання інтересу до обговорюваної теми (не більше 5% часу); б) оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів – забезпечення розуміння школярами змісту їхньої діяльності: тобто чого вони повинні досягти в кінцевому результаті і чого від них чекає викладач (не більше 5% часу); в) надання учням короткої інформації за мінімально короткий час для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання шляхом інтерактивної взаємодії (10 – 15% часу); г) інтерактивні вправи – центральна частина заняття, що передбачає застосування керівником гуртка 1 – 3 інтерактивних технологій, що відбираються залежно від очікуваних результатів (45 – 60 % часу); д) підбиття підсумків, оцінювання результатів – процес, зворотний інструктажу, рефлексія. Його завдання – прояснити зміст опрацьованого; співвіднести реальні результати з очікуваними; проаналізувати, чому відбулося так, а не інакше; зробити висновки; закріпити чи відкоригувати засвоєння; установити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться засвоїти, навчитись у майбутньому; скласти план подальших дій (до 20% часу) [3, с. 158](структуру інтерактивного заняття подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура інтерактивного заняття гуртка «Юний акваріуміст»

Мотивація навчання	
Завдання	Методи, які можна застосовувати
Сфокусувати увагу вихованців на проблемі	
Зацікавити темою, яка вивчається	Розповідь керівника гуртка, бесіда, демонстрування, «вилучи зайве», «мікрофон», «злови помилку» тощо
Налаштувати на ефективний процес пізнання	Викликати у вихованців особистісну зацікавленість
Оголошення теми та очікуваних результатів заняття	
Завдання	Прийоми, які можна застосовувати
Забезпечити розуміння вихованцями змісту їх діяльності, чого вони мають досягти на занятті і чого від них очікує керівник гуртка	«Дешифрувальник», «морський бій», «мікрофон» тощо.

Висвітлити результати діяльності вихованців на занятті: «Після цього заняття ви зможете...»			
Повідомлення навчальної інформації			
Методи, які можна застосовувати			
Розминка, «мозковий штурм», «тренування», проблемне навчання, змагання, конкурс, вікторина.			
Інтерактивні вправи			
Розминка, «перекинь м'яч»		«Так і ні болгарською», навчаючи-навчаюсь («броунівський рух»)	
Ланцюжок	Реклама	«Два-чотири-усі разом»	«Морський бій»
Групування (асоціації)	«Дзеркало»	«Світлофор»	«Мозковий штурм»
Незакінчені речення	Творчий звіт (презентація)	«Створи підводний сад»	Конкурс
«Коло ідей»	«Крісло автора»	«Капельюх мудрих висловів»	Змагання
«Усміхніться»	«Три рухи»	«Найкраще я вмію...»	«Мікрофон»
Оцінювання результатів заняття			
<p><i>Що ми робили?</i> <i>Для чого ми це робили?</i> <i>Досягли поставленої мети?</i> <i>Що сподобалося, а що ні протягом заняття?</i> <i>Самооцінка, взаємооцінка діяльності учнів.</i> <i>Анкетування.</i> <i>«Мікрофон»</i></p>			

Ефективним інтерактивним методом формування дослідницьких умінь гуртківців стала і дискусія, яку не можна перетворювати у беззмістовне обговорення й псевдопошук тих завдань, які заздалегідь відомі. На заняттях гуртка дискусія, як правило, є проблемною. Серед форм дискусії, які досить широко нами використовуються є:

– «круглий стіл» – бесіда, у якій невелика група підлітків (до 5 осіб) на рівних правах, обмінюється думками як між собою, так і з «аудиторією» (іншими гуртківцями). Так при вивченні теми «З любов'ю до акваріумних жителів» вихованці визначають різноманітність видів акваріумних рослин та тварин;

– «засідання експертної групи» («панельна дискусія») – спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4 – 5 учнів з визначеним заздалегідь модератором) та обговорення доповіді (досить стислої, у якій

кожен доповідач висловлює свою позицію). Саме при вивченні теми «Обладнання для декоративного акваріума» цей вид дискусії виявився оптимальним;

- «форум» – обговорення, яке нагадує «засідання експертної групи», у ході якого ця група обмінюється думками з «аудиторією»;

- «дебати»: формалізоване обговорення, яке побудоване на основі виступів учасників-представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів [1].

Суттєвим підсиленням інтерактивного навчання є застосування мультимедійної інформації, яка постає потужним ілюстративним засобом. Комп'ютеризоване навчання як вид діяльності виконує пізнавальну, тренувальну, дослідницьку і допоміжну роль. Наприклад, при розгляді тем «Типи прісних водоймищ та їх значення» і «Акваріумні риби» проводимо демонстрацію слайдів через мультимедійний проектор.

На заняттях гуртка доцільним є використання «прес»-методу, який допомагає вихованцям навчитися аргументовано і в чіткій формі формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання. Як правило, метод «прес» складається з наступних етапів – висловлювань учнів: 1. "Я вважаю, що ..." (позиція). 2. "Тому що ..." (обґрунтування). 3. "Наприклад ..." (приклад, наведення фактів та аргументів). 4. "Отже, я вважаю ..." (висновки) [1]. Саме за таким алгоритмом ми вчимо гуртківців висловлювати і одночасно аргументувати свою власну думку.

Активно виявляють свої креативні міркування гуртківці у ході використання методу «Мікрофон», який надає можливість кожному вихованцеві висловлювати свою думку чи позицію. Саме при розгляді тем «Обладнання для декоративного акваріума», «Акваріумні риби», «Рослини в акваріумі», «З любов'ю до акваріумних жителів» окреслений метод виявився ефективним.

Наведемо приклад підсумкового заняття гуртка «Юний акваріуміст», на якому використовуються інтерактивні методи.

Тема. «З любов'ю до акваріумних жителів».

Мета: узагальнити знання вихованців за темами занять гуртка за I семестр, використовуючи різноманітні форми аналізу знань; виховувати любов до природи, формувати екологічну культуру особистості; розвивати мислення, пам'ять та пізнавальну активність вихованців.

Обладнання для педагога: саморобні таблиці, ілюстрації з мультфільму «Немо»; ігрове поле «Акваріумний калейдоскоп»; фотовиставка акваріумних рибок та рослин; роздатковий матеріал.

Обладнання для вихованців: зошити, альбоми, фломастери.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Перевірка наявності у дітей усіх необхідних матеріалів.

Метод « Неповне речення». Зважаючи на мету заняття, вихованці висловлюють власні очікування. Висловлювання записують на дошці.

Сьогодні на занятті ми: розглянемо ...(як...); поглибимо...(знання про життєдіяльність акваріумних мешканців); удосконалимо...(навички роботи з акваріумом).

Керівник. На попередніх заняттях ви довідалися про типи, значення акваріума. Сьогодні ми підведемо підсумки того, що ви засвоїли за цією темою. Для того щоб ви були активнішими, пропоную розділитися на дві команди. (Поділ на дві команди.)

III. Актуалізація досвіду учнів

Гра «Акваріумний калейдоскоп».

(Вивішується ігрове поле, дітям роздаються таблички, на яких написано назви рибок та рослин і вихованцям потрібно по черзі підійти до ігрового поля і вставити в комірку картку, що відповідає малюнку або фото).

IV. Самостійна практична робота

Керівник. Пропоную висвітлити на паперових шаблонах ваші знання щодо обладнання декоративного акваріума.(Читається текст, виконується, після виконання завдання робиться аналіз).

V.Творчий практикум

*Завдання 1.*Уявіть собі, що жителі акваріума, як і людина має настрої. Відобразіть це на малюнку і прокоментуйте.

Завдання 2. Поміркуй і дай відповідь «так» чи «ні».

1. У природі ніщо не існує самотійно, окремо, всі її елементи взаємопов'язані. (Так)

2. Людина є царем природи. (Ні)

3. Чистої питної води на Землі – невичерпна кількість. (Ні)

4. Уміння співробітничати з природою – запорука прогресу людства. (Так)

5. Зелені насадження допомагають у боротьбі з водною та вітровою ерозією. (Так)

6. Якби людство розумно користувалося запасами прісної води, її вистачало б на 20 млрд. років. (Так)

3. Міні-змагання

Зібрати розірвану шпаргалку.(На окремих аркушах написані ознаки будови вищих водних рослин).

4. «Далі...далі...»

Закінчи думку керівника: Акваріум –це...? (Відповіді учнів.):
(Акваріум – це древнє мистецтво Сходу!Акваріум – це одне з чудес, що захоплює людей своєю чарівною красою!Акваріум – це частина водного світу у кожному домі!Акваріум – це синтез людського розуму і дикої природи!Акваріум – це казковий світ за скляним берегом! Акваріум – це улюблене хобі дітей та дорослих! Акваріум – це незамінний дидактичний посібник для середньої і вищої школи! Акваріум – це суперкомфорт і екстрадизайн в будинку! Акваріум – це потужний звичайний медіатор, що покращує ваше здоров'я! Акваріум – це простий барометр, передбачаючий

погоду! Акваріум – це останній резерв чистої води в надзвичайних ситуаціях!
Акваріум – це свято, яке завжди з тобою! Акваріум - це можливість
детальніше вивчити цікавий підводний світ фауни і флори.

Акваріум – це штучний водойм, створений для проживання риб та рослин.)

5. *Інтерактивна вправа «Сенкан»*. (Сенкан – це вірш, що складається з 5 –ти рядків. 1-й рядок має містити слово яке позначає тему (звичайно це іменник). 2-й рядок – це опис теми, який складається з 2-х слів (два прикметники). 3-й рядок визначає дію, пов'язану з темою; він складається з трьох слів (дієслів). 4-й рядок є фразою, яка складається з 4 –х слів і виражає ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного. Останній рядок складається з одного слова; в ньому висловлюється сутність теми, ніби робиться підсумок. Наприклад: Акваріум: штучний, прозорий; навчає, заспокоює, живе; створена людиною штучна система; ставок. Чи: Акваріум: вражаючий, прекрасний; пізнаю, досліджую, розвиваюся; розум, талант акваріумістів винятковий, аквадизайнери).

VI. Закріплення набутих знань.

Робота з малюнками акваріумних жителів та фотографіями акваріумів.

- 1) Природа не належить нам, це ми належимо природі.
- 2) Що допоможе рослинам та тваринам акваріума?

VII. Підведення підсумків заняття

Визначення команди-переможця. (Сьогодні на занятті ми: розглянули...(як...); поглибили...(знання про життєдіяльність акваріумних мешканців); удосконалили...(навички роботи з акваріумом)).

Висновки. Отже, заняття гуртка «Юний акваріуміст» будуть ефективними, якщо у ході їх проведення будуть використовуватися інтерактивні методи навчання. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми під інтерактивним навчанням розуміємо групову форму цілеспрямованої взаємодії суб'єктів навчальної діяльності, у ході якої здійснюється постійна, активна співпраця. Інтерактивні методи ми визначаємо як способи цілеспрямованої двосторонньої взаємодії суб'єктів

гурткового заняття, які сприяють активній співпраці її учасників з метою оволодіння глибокими знаннями, уміннями й навичками.

На нашу думку, саме використання інтерактивних методів навчання сприяє формуванню навичок і вмінь, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати авторитетним наставником колективу гуртківців. Під час інтерактивного навчання вихованці вчать бути демократичними, толерантно спілкуватися між собою та іншими людьми, критично мислити, приймати та аналізувати рішення.

Література.

1. Буднік С. «Юний акваріуміст» / С. Буднік, А. Колосок // Навчально-методичний посібник. – ТОВ Видавництво «Ранок» – Тернопіль-Харків, 2012.– 80с. (Серія «Шкільний гурток»).
2. Крамаренко С. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. – №5/6., С. 80.
3. Освітні технології : Навч.-метод посібник / О.М.Пехота, А. З. Кіхтенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
4. Подласый И. Педагогика / И. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1. : 576 с.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун., Л. Пироженко. – К., 2002. – 136с.
6. Словник іншомовних слів / Уклад. : С. Морозов, Л. Шкарапута. – К. : Наук думка, 2000.– 775с.
7. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навч. посіб.для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю / Т. Туркот. – Херсон, 2010. – 608 с.
8. Шарко В.Д Сучасний урок. Технологічний аспект / В.Д Шарко // Посібник для вчителів та студентів – Київ, 2007. С. 176-180